

A „FALU“ JEGYZŐJE.

NEM Eötvös József ilyen című regényéről akarok írni, hanem a falunak arról a vezetőjéről, aki valóban a falué, a népé, az ottani gazdaközönségé, a munkásoké, a kisembereké, az iparosoké, szóval mindenkié; aki a falu mai nehéz helyzetének orvosa, az ottani lakosság gazdasági megerősödésének s a község gazdasági életének, a községi vagyonnak őrzője, munkálója, fontos tényezője: a jegyzőről, a falu jegyzőjéről kívánok itt megemlékezni.

A falu az államélet alapja. A mezőgazdasággal foglalkozó egyedek tömörülése, ahol csekély kivétellel a faluban élő minden más elem a mezőgazdasági foglalkozású lakosság művelődési, lelki és ipari igényeit szolgálja. A falu teszi a nemzet, az ország alapanyagát. Ez fizeti az adó nagy részét, ez katonáskodik, ez termel és — kivándorol.

Az utóbbi időből alig tett rám munka olyan hatást, mint Koncz János csepeli főjegyzőnek a közelmúltban megjelent „A falu sorsa“ című kis munkája, amely a falu mai nehéz helyzetét aggódó magyar lélekkel tárja fel és vetíti elénk. Ez a könyv mementó, mely figyelmezteti az illetékeseket, hogy a falu életében már csak visszafejlődés következhetik s a falun segíteni kell, mert a falu, mint erkölcsi testület, elvérzik, ha sürgősen segítségére nem sietünk. De elvérzik benne a falusi nép is, ha a mai állapot tovább így tart.

A községi jegyző, igen kevés kivételtől eltekintve, ma falusi jegyző, vagyis olyan társadalmi rétegnek a Vezetője, amely mezőgazdaságból él, amely földet művel, amely gazdálkodik. Ennek a lakosságnak ilyen irányban vannak fájdalmai, panaszai, kívánságai és ebben a tekintetben szorul igazán támogatásra. Ez a kérdés különösen aktuális ma, amidőn a készülő közigazgatási reform kapcsán meg kell találni a törvényhozónak a falut, annak társadalmát, mint gazdasági egységet, a falusi lakosságot, mint a földön és a földből élő társadalmi réteget; vagyis a közigazgatási reformot feltétlenül agrárius irányban kell megalkotni, mert azok, akikkel a mai közigazgatás terén a közigazgatási embereknek dolguk van, akikkel érintkezniök kell, akiknek életviszonyai várnak rendezést az új közigazgatási reformban is: azok 95%-ban gazdák, földműveléssel foglalkozók, mezőgazdasági munkások, szóval mind olyanok, akiknek élete a gazdálkodással függ össze, akiknek életviszonyai főleg a mezőgazdasági igazgatás működését indítják meg.

Nem elméleti közigazgatási paragrafusokra van itt szükség, hiszen az élet kitaposta már azt az utat, amelyen a magyar közigazgatásnak gazdasági irányban fejlődnie kell. Sokat lehetne ezen a téren elérni. Már a községnek, mint erkölcsi testületnek az ingatlana is új szabá-

lyozást, fokozott felügyeletet és gondozást kíván. De ezek mellett a falusi lakosságnak soha nem volt nagyobb szüksége a község vezetője részétől támogatásra, tanácsra, útmutatásra, mint éppen most, amikor a gazdasági élet állandóan bonyolultabb lesz, amikor a mai nehéz gazdasági helyzet már-már összeroppanással fenyegeti a gazdasági egyvedeket.

A Községi Közlöny egyik nem régi számában¹ Koncz János foglalkozik e kérdéssel. Szerinte a földműves ember konzervatív felfogása nem baj, ha ezt jótékonyan tudja befolyásolni a jegyző felvilágosodottsága. Ennek nyomán jöhetnek a hasznos újítások, célszerű változtatások a mezőgazdaságban is. A falusi ember tartózkodó természete érthető, — mert sokszor félrevezették — de ezzel szemben ott kell lennie a községi jegyző nyílt szívének, az emberek szívéhez hozzáférő természetének. A maradiság, a tudatlanság, az áldozatkészség hiánya még most is — sajnos — sok helyen fennálló állapot, de jóakarattal, példaadással, gyakorlati tanítással meg lehet és meg kell szüntetni.

Majd így folytatja: A gazdasági érdekű szervezkedés szüksége annyira kézenfekvő, hogy a falusi földműveslakosság és a falusi jegyzők ebben a feladatban szinte elválaszthatatlanok egymástól. A gazdakör, a hitelszövetkezet, a fogyasztási és értékesítő-, vagy gabonarakártszövetkezetek, az ország kereskedelmi gyors hírszolgálat stb. mind olyan intézmények, melyek a mezőgazdaságot igen közelről érintik. Ezeket és hasonló gazdasági jellegű intézményeket meg kell kedvelni és kedveltetni. Ha némi anyagi és időbeli áldozattal járna is az ezirányú gazdasági szervezkedés, nem kell sajnálni, mert a szolgáltatott áldozatot bőven kárpótolja az elérhető mezőgazdasági biztonság tőkéje. Nem utolsórendű a mezőgazdaság szervezésében a társadalmi biztonság megalapozása sem. Köztudomású, hogy a hazafias, nemzeti és keresztény erkölcsi felfogás ellen hadakozó nemzetközi mótely (osztályharc, kommunizmus, helytelen irányú liberalizmus, radikalizmus stb.) a városi lakosság köréből már nem tud elegendő nagyságú tömeget magához fűzni s ezért a falura vetette magát. Ismeretes az is, hogy falusi népünk az ily irányú kellő felvértezés hiányában bizony hiszékeny és a demagógiának sokszor megfontolás nélkül meghódol.

Amint tudjuk, ma a gazdátársadalomnak elsősorban termelési és még inkább értékesítési vonatkozású támogatásra van szüksége, mert nem tudja terményeit jól értékesíteni. E tekintetben is csak a falu jegyzője lehet neki segítségére, aki utána jár a dolgoknak, megszervezi a kérdések megoldására szolgáló intézményeket és ezáltal nemcsak a lakosság egyéni boldogulását mozditja elő, hanem a község egyetemének, így az országnak is nagy hasznára van.

Mielőtt rátérnénk arra, hogy ma a jegyző tulajdonképpen nem a nép vezetője és embere, — hiszen munkájának háromnegyedrészét állami feladat — röviden meg kell emlékeznünk arról, hogy mennyire eltávolodik a jegyzők munkálkodása az eredeti hivatástól és munkakörtől.

A Mária Terézia-féle urbárium szerint a nép választotta jegyzőnek az volt a hivatása, hogy a törvényben járatlan jobbágyoknak legyen a tanácsadója, sőt a földesúrral szemben védelmezője.

¹ 1927. július hó 10. szám.

Ilyen értelemben óhajtotta a vármegye is megszabni a jegyzők munkakörét, amint kitűnik ez Bihar vármegye nótáriusainak a múlt század második évtizedében készült instrukcióiból is, melynek 46. §-a szerint „a nótáriusnak a helybeli lakosok iránt való kötelezettsége abban áll, hogy önekik minden ügyes-bajos dolgokban, kárvallásokban és keresetekben jó tanáccsal, instancia-írással szolgáljon, sőt ha a kömyül-állások azt kívánják, személyesen is igazságos ügyeket előmozdítani igyekezék“.

Így kezdett kialakulni a községi életben a magyar jogszokás, amelynek az 1832/36-i országgyűlés törvényes keretet is adott. Ezt a szépen fejlődő, a falu népének védelmét célzó jogfejlődést zavarta meg 1848 után az önkényuralom, amely az osztrák községi jogot húzta rá a magyar falvakra.

Ekkor kezdődik a jegyzők munkájának elvonása a község életétől s átplántálása a politikai község életébe; Az úrbéres községeket beleolvasztották a politikai községbe, ezáltal a közbirtokosság elvesztette a maga emberét, a jegyzőt, mert lefoglalja azt a politikai község, annak ellenére, hogy a jegyző fizetésének alapját az úrbéresek által adott föld, lakás és egyéb járandóságok teszik.¹

Az most már aligha mehetne végbe, hogy az úrbéres községet, a közbirtokosságot ismét önálló községgé tegyék, amely így a maga vezetőjét, a község jegyzőjét visszakapva dolgozhat tovább a gazdaközönség érdekében. Káros és megváltoztatandó azonban a mai állapot is, hogy tudniillik a község által fizetett jegyző majdnem teljesen állami funkciókat végez, illetőleg a politikai község adminisztrációját végzi, amely mellett nem jut ideje a község lakosait kitevő gazdaközönség ügyeivel foglalkozásra, sőt az adóügyi jegyzőt is a községnek kell fizetnie, akinek működése pedig legfeljebb igen közvetett módon szolgálja a községi igazgatás és lakosság érdekeit.

Ez az oka, hogy a községi jegyző nem tud résztvenni a falu gazdasági életében, nem foglalkozhatok szövetkezed kérdésekkel, nem dolgozhat a gazdaközönség mezőgazdasági előbbrevitele érdekében, sőt nem foglalkozhatik a nagyon sok községben még meglévő közlegelők kérdésével sem, holott a közlegelők legnagyobb része azé a közbirtokosságé, amely annak idején teljesen magáénak tudta a jegyzőt és amely megvetette a jegyzői fizetés alapját s amely közlegelő az állattenyésztés fejlesztésének ma még egyik igen fontos tényezője.

A községekről szóló 1886: XXII. t.-c. a község élére az előljárást helyezi; a községet a bíró reprezentálja, ő elnöke a képviselőtestületnek. Úgy a törvényben, mint a jegyzők részére készült ügyviteli szabályzatban (126.000/1902. B. M.) hasztalan keressük a jegyző kezdeményező, vezető szerepének kidomborítását. Mindenütt az előljárást szerepel, melynek a jegyző is tagja. A képviselőtestületet csak a bíró hívhatja össze, köteles azonban a jegyző felhívására összehívni. A kisebb polgári perekben és mezőrendőri kihágási ügyekben (egy bizonyos értékhatárig) a bíró az előljárást egy tagjával és a jegyzővel bíraskodik; az írásbeliüket az utóbbi végzi.

¹ Lásd ezeket Kajet Endre: A falu politikája című műve, 1926, 41—44. lap.

Az a község, amelynek igazi vezetője a falu jegyzője, amelyet nem nem foglalnak le az állami adminisztrációnak ezerféle kinövési, a községi mezőgazdasági bizottság munkáját is eredményesebbé tudná tenni, amely így a járási és vármegyei mezőgazdasági bizottságokon keresztül a mezőgazdasági kamarák életében is igen jelentősen éreztetné hatását.

Azonban a falunak nemcsak gazdasági, hanem jogi élete is van. Örökösödési ügyek, telekkönyv, szerződések, amelyeket azonban ma alig tud végezni, úgy, hogy a falu népe kénytelen a sokszor távollevő ügyvédhez menni és nagy díjakat fizetni. Ma a községi lakos nem mehet például adóügyi panaszra a lakosság tulajdonképpeni védőjéhez, a jegyzőhöz, aki tartozik végrehajtani az állami ezirányú rendeleteket, de az adózók sérelmeit nem igen orvosolhatja.

Vagy beszéljünk talán a mai gazdasági élet egyik legfontosabb kérdéséről, a falvakban igen nagy számban levő mezőgazdasági munkások helyzetéről, akikkel szintén a községi jegyzőnek kellene foglalkoznia, ha neki erre ideje volna, mert könnyen megeshetik, hogy ennek hiányában a falutól idegen elemek vetik rá magukat s ez nemzeti és gazdasági szempontból kiszámíthatatlan következményekkel járhat.

A különböző közigazgatási teendőkkal túlhalmozott községi adminisztrációban alig jut helye a mezőgazdasági közigazgatásnak. Ennek a roppant fontosságú igazgatási ágának életbevágó kérdései elvesznek, vagy alárendeltetnek más feladatok elvégzésének, az ország jólétének, gazdasági előhaladásának legnagyobb kárára. Ma az a helyzet, hogy a községeknek nincs gazdasági szakképzetségű tisztviselője, akinek élethivatása, feladata volna a gazdasági irányú igazgatási és végrehajtási teendők ellátása. Pedig a községi (falusi) életben a gazdasági irányú intézkedések eredményei azon fordulnak meg, vajjon a jegyzőnek a ráérő időn kívül van-e különösebb hajlandósága, érzéke és szaktudása a gazdasági élet követelményei iránt. A mai helyzet feltétlenül szükségessé teszi e kérdés mielőbbi rendezését, hogy a falunak legyen gazdája s a falusi gazdáknak legyen állandóan kéznél gazdasági tanácsadója.

Hogy mennyire közérdekű e kérdés, mutatja az, hogy mind többen és többen foglalkoznak vele. Így legutóbb egyik főszolgabírótól jelent meg erre vonatkozólag egy szaklapban¹ egy közlemény, amely szintén a fentiek mellett foglal állást: „A közigazgatásnak legfőbb feladata ma a falusi lakosság kulturális és gazdasági téren való megsegítése és gyámolítása. Hogy ez sikeresen keresztülvihető legyen, ahhoz a községek gazdasági alapon való megszervezése volna kívánatos. Már a laikus közönség köréből is sűrűbben hangzik fel panasz, hogy a falunak nincs gazdája. A községek vezetői ma bürokratikus elfoglaltságuk mellett nem éreik rá arra, hogy a község lakosságának, a falu népének, mezőgazdasági és állattenyésztési vonatkozásokban tanácsadói és irányadói legyenek. A közérdek iránt való érzék fejlesztése mellett a falusi élet problémáinak gyakorlati megoldása lehet tehát csak az az iránytű, mely a közigazgatás reformjánál annak közreműködését hazánk gazdasági fellendítése érdekében kívánja igénybe venni.“

¹ Dr. Markó Jenő főszolgabíró; „A Vármegye“ 1928 3. szám

De szükségessé teszi ezt az a körülmény is, hogy a községek közül igen sok jelentékeny birtokkal rendelkeznek. Ma a községeknek, mint erkölcsi testületnek kezén 971 olyan birtoktest van, amelynek területe 100 kat. holdtól egészen 100.000 holdig terjed s amelyek összesen 691.640 kat. holdat tesznek ki. Ebből szántóföld 162.737 kat. hold, kert 2.183 kat. hold, szőlő 3.663 kat. hold, rét 35.609 kat. hold, legelő 182.000 kat. hold, az erdő 117.536 kat. hold, a nádas 4.635 kat. hold, a földadó alá nem eső terület 182.972 kat. hold. E birtokok okszerű kihasználása közérdek s egy gazdasági szakképzettségű jegyző fizetésének pénzügyi megoldására is kellő alapot ad. Hiszen a 162.737 kat. hold szántóföld bármelyik terményének csak 1 q búza értékű hozadék-többlete máris olyan pénzügyi eredménnyel kecsegtet, amely megérdemli, hogy foglalkozzunk e kérdéssel s amely egyúttal egy gazdasíztviselő eltartási költségeinek is jórészt fedezni tudná. De egyéb községi vagyonnak, a legelőnek, rétnak, szőlőnek, erdőnek, nádasnak okszerű és a többtermelés elve szerint irányított kezelése is igen nagy eredményekkel kecsegtet.¹ Különösen áll ez ma, amikor a földművelésügyi kormány intenciói szerint a legelő- és rétgazdálkodás terén új korszak kezdődik, amelynek eredménye kell, hogy legyen az állattenyésztés minőségi fejlődése s ezzel együtt az állattenyésztés rentabilisabbá tétele.

Miként lehetne a falu élére egy olyan gazdasági képzettséggel bíró gazdasági jegyzőt állítani, aki a falunak igazi jegyzője volna, aki a falu népének tanácsadója, útmutatója, gazdasági irányítója volna, akinek kötelessége volna a gazdaközönseget úgy a szőlőtermelés, mint a gyümölcsstemeselés, növényvédelem, a növénytermesztés, trágyakezelés, homoktalajok megjavítása, állattenyésztés, baromfitenyésztés stb., stb. napról-napra való fejlődésére megtanítani, a haladással lépést tartani, a mezőrendőri igazgatás alá tartozó ügyekben eljárni, szóval a mezőgazdasági közigazgatást elvégezni, az értékesítésről gondoskodni, szóval mindazokat a teendőket ellátni, amelyek szükségeseek ahhoz, hogy a falvak gazdasági élete emelkedjék, a gazdaközönség, mint adóalany erősebb legyen, ezáltal a község, mint erkölcsi testület, továbbá az ország is nyerjen vele?!

Érdekes ezirányban, amit Koncz János említett kis fűzetében Tisza István mond: „A község szabadabb háztartási munkáját megoldanám gazdasági jegyző beállításával a nép érdekében. Ha fontos volt az állami adóügyek intenzív kidolgozása érdekében az adóügyi jegyzők rendszeresítése, még fontosabbnak látnám a mezőgazdasághoz értő, ezt irányító, kizárólag ezzel foglalkozó, legtöbbször külső szolgálatot teljesítő gazdasági jegyző rendszeresítését minden jegyzőségben. Ez a nemzeti vagyont is gyarapítaná, de a falu népének is gazdasági haladást jelentene.“

Nem akarunk itt azzal a kérdéssel foglalkozni, hogy külkereskedelmi mérlegünk adatait tekintve gazdasági életünk megszilárdulása kizárólag csak mezőgazdasági termelésünk fokozásától függ, nem akarunk itt hivatkozni arra sem, hogy kivitelünk 75—80%-a mezőgazdasági jellegű és csak ezen a téren fokozható még tovább kivitelünk,

¹ Budapesti Hírlap 1927 július 3. A falu gazdája.

csak egészen röviden pár szempontot említünk meg, amelyek indokoltá fogják tenni, hogy miért van szükség a gazdasági jegyző állásának létesítésére.

Elég itt csak a mezőgazdasági közigazgatás körébe vágó rendeletek végrehajtására utalni. Ma a községben nincs külön olyan tisztviselő, aki a törvénynek itt-ott jelentkező szigorát szeretettel igyekeznék a gazdaközönsséggel szemben enyhíteni. Nincs senki, aki a törvények végrehajtását ellenőrizné, azoknak a gyakorlatban bevált szerepét figyelemmel kísérmé és a hiányokról jelentést tenne. A község tenyészállat szükségletének beszerzését illetőleg például van ugyan szakértőnk, a gazdasági felügyelő, de nincs, aki tovább ellenőrizze a tenyészállatok elhelyezését, gondozását, táplálását, aminek azután igen szomorú következményei vannak. Itt vannak az új birtokosok, akiknek irányítása, a gazdasági ismeretek hatalmas nagy tárházába való bevezetése elsőrendű fontosságú kérdés. A fásítás megkedveltetése, a fának szeretete, ápolása, fontos közérdek s ezzel kapcsolatban faiskolák létesítése és fenntartása. A községi és dűlőutak rendbentartása, a hegyközségi ügyek, tagosítás kérdése, állategészségügy, megfelelő mezőőrök és pásztorok kiválasztása, vadászat, halászat, selyemtenyésztés, gazdaság, munkásügyek, cselédügyek, általában a növénytermelésnek, a jó vetőmag használatának, az állattenyésztés kérdésének ezer és ezerféle kérdése várnak itt gazdát, vezetőt, irányítót.

Kimondhatatlan szükség van erre, hiszen a „falú népe ismét váltók rabja és földje, háza megint a telekkönyv C. lapján szerepel. Senki sem veszi észre, hogy az eladósodó falu regénye íródik nálunk a mezőgazdasági hitel szervezetlensége, a községek megkötöttsége miatt”.¹

De ezenkívül ott van a község, a falu gazdatársadalmi életének irányítása, a gazdasági ismétlőiskola ellenőrzése, a gazdakörök, földműveskörök, a hitel-, fogyasztási, tejszövetkezetek, földmunkásvállalkozó, értékesítő-, állatbiztosítási szövetkezetek vezetése és irányítása. Nem szabad megtörténni annak, hogy a szanálás a községek háztartásának gúzsakötése mellett akadályozza a községi jegyzőt egynémely falupolitikai irányban. Ma úgy áll a helyzet, hogy a jegyző a szövetkezetek vezetésében is csak alispáni engedéllyel vehet részt. Ez még nem jelentene veszedelmet, ha csak formáság volna. De történt olyan eset is, midőn a szövetkezeti munka abbahagyására a jegyző határidőt kapott.² Az ilyen intézkedéseken csodálkozunk kell, hiszen állami és nemzeti érdek fűződik ahhoz, hogy a jegyző részt vegyen ilyen munkában, hogy így tudja irányítani, helyes irányban vezetni a gazdatársadalmat.

Végtelen kár volna pedig a jegyzők kitiltása a szövetkezetekből, mert igen nagy űr maradna utánuk. A Hangyánál például 1925-ben 179 vidéki hangyaszövetkezeti elnök volt jegyző, 38 pénztáros és 118 könyvelő. Ehhez hasonló lehet az arány a hitelszövetkezeteknél is. E téren dolgozva a falu igazi jegyzője lehet a falu jegyzője.

¹ Konez János i. műve.

² Lásd Hangya 1927 december 23. szám.

Hogy milyen irányban és milyen arányban foglalja el ma a nem községi adminisztráció a jegyzőt, arra adatokat találhatunk Koncz János idézett művében, amelyből látható, hogy a jegyző ma semmiképpen nem a falu jegyzője, annak ellenében, hogy a fizetését a községnek kell vállalnia. Tisza István 1899 március 16-án a közigazgatási reform tárgyalása kapcsán azt mondta idevonatkozólag: „Arra, hogy a közigazgatás reformját elérjük, feltétlenül jelentékeny többletre van szükségünk. Többletre azért, mert ma már elégtelen a közigazgatás dotálása, de azért is, mert erős meggyőződésem szerint a közigazgatási reformmal kapcsolatban feltétlenül szükség lesz a község terheinek könnyítésére.^{1*} E helyett ma a község ezerféle teherrel sújtva, autonómiája megkötve, a községi jegyzők állami adminisztrációval agyonnyomva, a teljes dezorganizáció állapotában van, amely ha sokáig így tart, tönkreteszi a községeket, mint erkölcsi testületeket, de tönkre fogja tenni az egyéneket, a község, a vármegye, az állam fenntartóit, az adózó polgárokat, a gazdaközönseget is.

Az úgynevezett gazdasági jegyző a falu igazi jegyzője lenne, aki egyrészt a mezőgazdasági igazgatás teendőit ellátná, másrészt a községnek, mint erkölcsi testületnek gazdálkodását (saját birtokán, szőlőjén, tenyészállatai gondozását stb.) irányítaná, e mellett tanácsadója, útmutatója lenne a falu gazdaközönségének, őket tanítaná, nevelné, oktatná a jobbtermelésre és az értékesítésre. A gazdasági jegyzőnek nem volna szabad aktát gyártani, nem szabadna őt agyonnyomórítani statisztikák szerkesztésével, — bár mezőgazdasági statisztikai adatgyűjtésre is fel kellene munkaerejének egy kis részét használni — hanem állandóan a körjegyzőség határát járva, a gazdák portáját, udvarát, istállóját, hizlaldáját, trágyagödrt, baromfitenyésztését, gyümölcsösét, szőlőjét, szántását, vetését, vetőmagját, szóval egész gazdasági munkáját figyelemmel kísérve, arra kellene törekednie, hogy ne elsősorban többet, hanem feltétlenül jobb minőségűt termeljen, jobb állapotot tartson, jobban művelje földjét, jobban ápolja gyümölcsösét és szőlőjét, jobb vetőmagot használjon s ezáltal jobban tudjon értékesíteni.

Ha a kormány e kérdés lényegét áttekinti, nemcsak a ma állás nélkül levő több ezer okleveles gazdának ad megélhetést, de az ország gazdasági fejlődésében olyan hatalmas munkát végez, amely az elmúlt évtizedek minden eddigi eredményét felülmúlja. Ez a gazdasági jegyző volna a mezőgazdasági kamara községi mezőgazdasági bizottságainak is az irányítója, a kamara intézkedéseinek végrehajtója s így minden utolsó község belekapcsolatnék az egységes agrárprogram végrehajtásába, amelynek eredményei ma gazdasági és nemzeti szempontból s az ország gazdasági megerősödése szempontjából szinte kiszámíthatatlanok.

A gazdasági jegyzői intézmény szervezése lehetővé tenné a gazdasági felügyelői intézménynek egész a faluig történő kiépítését, amely ma papíron megvan a járásokig, a valóságban azonban kevés járásnak van önálló felügyelője s így be tudná kapcsolni a községek gazdasági életét az ország gazdasági életébe, annak egységes szervezetébe, vezetésébe és felhasználásába.

GESZTELYI NAGY LÁSZLÓ.